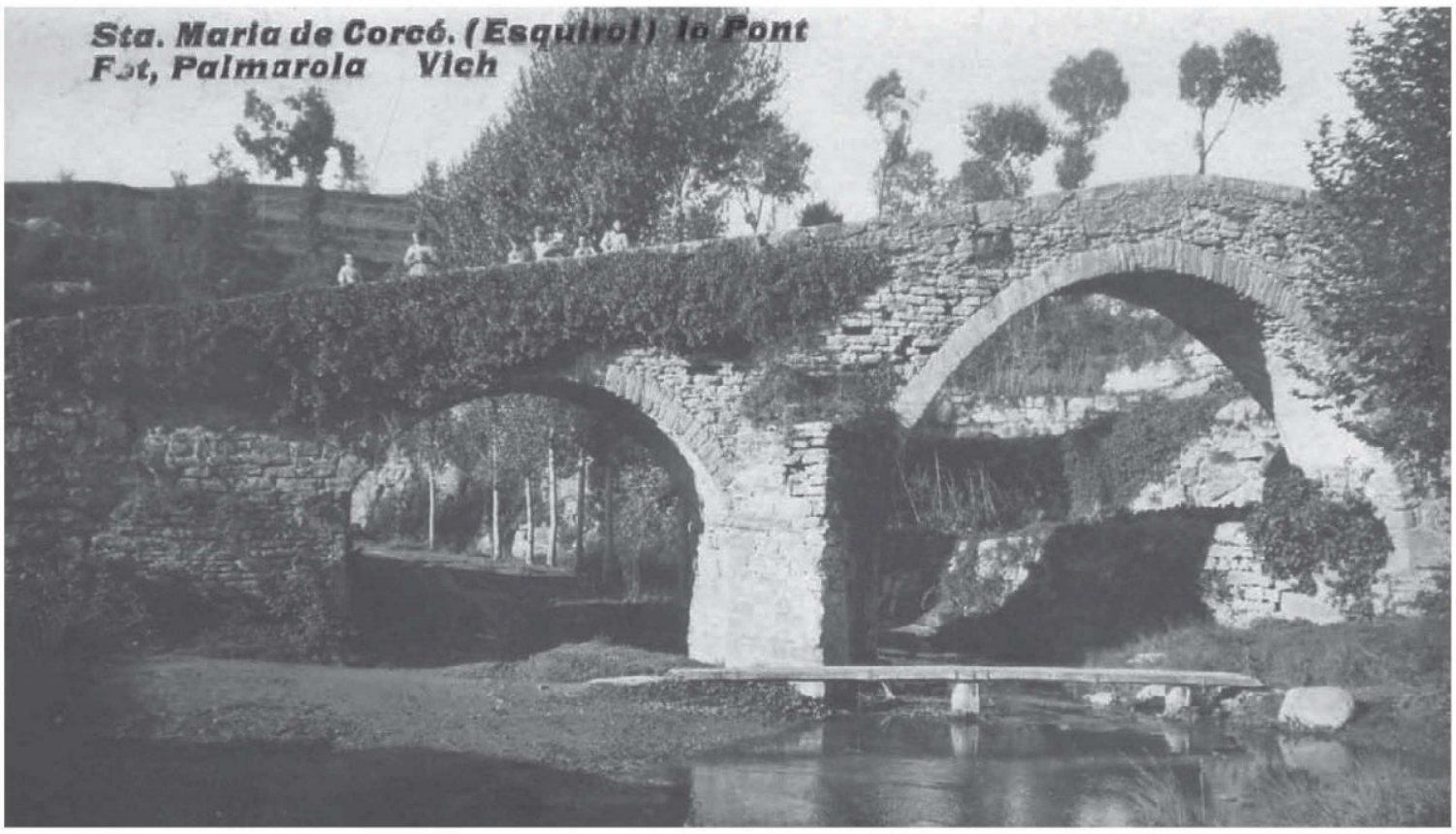
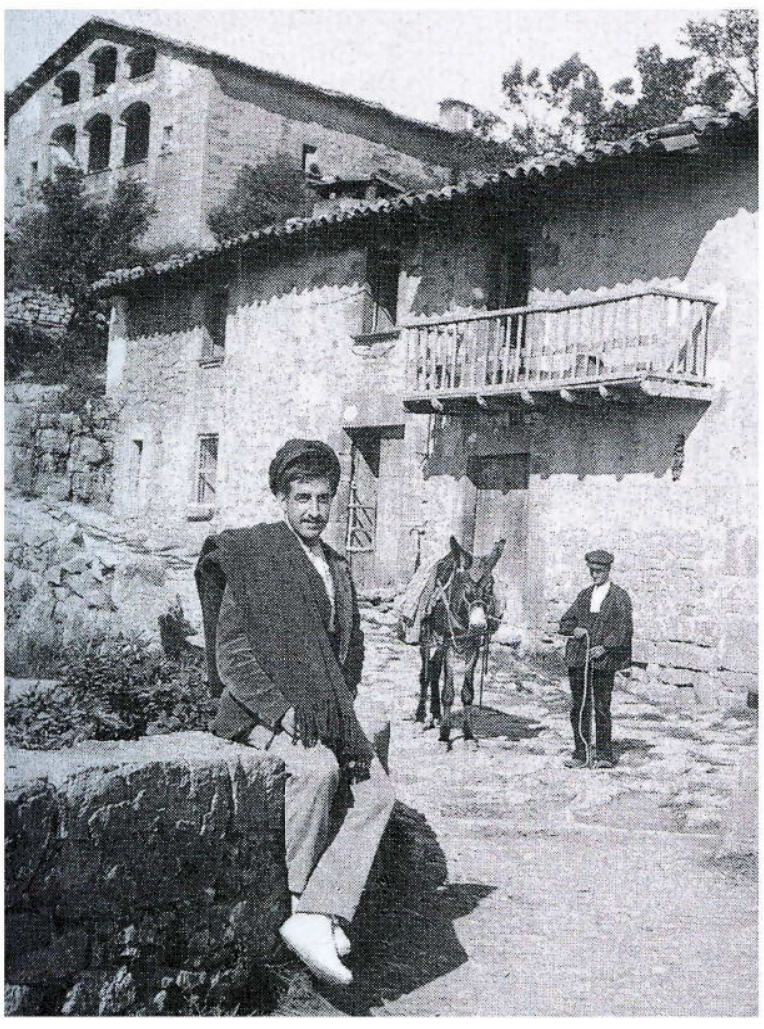
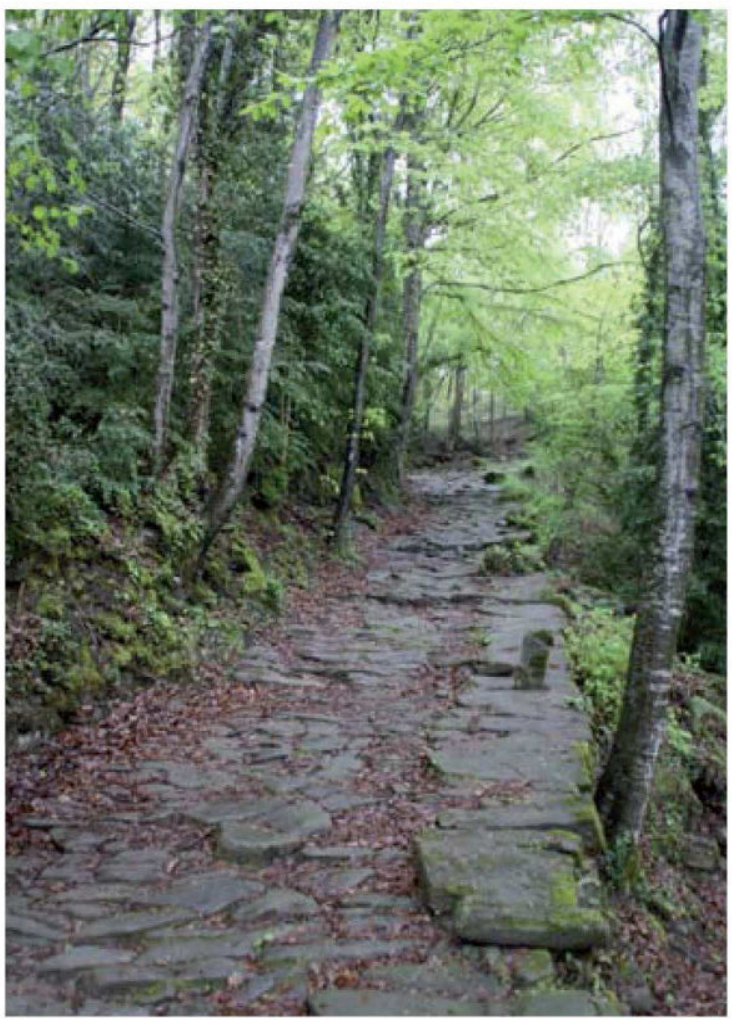
ARKEODIDAKTIKA 12

Camins amb historia

El camí ral al poble de l'Esquirol

PRESENTACIÓ

A l'Esquirol no s'hi entra ni per mar ni per terra sinó per pedra...
Dita popular

Camins amb història, aquest nou quadern de la sèrie *Arkeodidaktika* utilitza un tram de l'antic camí ral que va de Vic a Olot, per endinsar-nos en diferents moments de la seva història i dels seus principals elements patrimonials que trobem a l'entorn del poble de l'Esquirol.

Els materials didàctics estan pensats i adaptats per treballar amb l'alumnat de l'Escola d'Educació Primària *El Cabrerès* de l'Esquirol, amb l'objectiu de donar a conèixer als més joves d'aquestes contrades el seu patrimoni històric i monumental més proper.

I perquè el camí ral i el que l'envolta? Doncs perquè els camins amaguen moltes històries...Els camins són segurament tan antics com la nostra pròpia existència. Des de sempre els humans ens hem desplaçat pels territoris. En els inicis més remots, en l'època dels mil·lenaris caçadors recol·lectors, els camins seguirien passos naturals com valls, gorges, carenes, etc. Més endavant, en les primers societats pageses del Neolític, els pastors i el seu bestiar establiren les primers rutes de transhumància cobrint i comunicant extensos territoris. En aquells temps, no era necessari preparar excessivament el terreny, ja que els camins només els feien les persones i el bestiar, per tant que no calien masses infraestructures; ni carros, ni carruatges formaven part de la vida d'aquets primers grups humans.

Amb el temps, l'augment demogràfic, la sedentarització, l'establiment de pobles, la creació d'excedents, els intercanvis i el transport de productes i d'objectes, va promoure l'aparició de camins més estables i més concorreguts, que amb el temps es varen convertir en autèntiques vies de comunicació. Aquesta nova manera d'entendre i utilitzar els camins, va fer necessari condicionar el terreny per facilitar no només el pas a peu de les persones, sinó també el de bestiar de tir (cavalls, mules i bous), carros, carruatges, etc. Aquesta transformació del terreny va facilitar i incrementar les comunicacions entre diferents territoris; i a la vegada va deixar senyals en els paisatges relacionades amb la construcció d'aquests camins: calçades, ponts, paviments, desaigües, marrades, fites, murs, mil·liaris, etc. Part d'aquestes han perdurat fins els nostres dies, i inclús algunes s'han integrat en les actuals carreteres i autopistes que formen la xarxa viària del present.

No és doncs exagerat afirmar que la història dels camins és un reflex de la història dels pobles i de les persones, d'aquí el seu sentit històric. Perquè els camins no només ens porten a descobrir territoris i a conèixer nous móns, sinó que en si mateixos, són un espai de vivències i d'experiències històriques. Les històries que aquí explicarem i experimentarem tenen com a eix articulador el camí ral que passa per l'Esquirol. En concret es treballen de forma diacrònica i específica els següents elements: el camí ral en general; el pont romànic de la Gorga i el megàlit de Puigsespedres, molt anterior a la construcció del camí ral, però ubicat en el tram que comunica l'Esquirol amb Cantonigros.

Ubicació del camí ral i dels elements patrimonials que es treballaran.

LA PRIMERA HISTÒRIA: EL CAMÍ RAL ABANS DE SER-HO...

Molt abans del món medieval i romà, a la Prehistòria, el Collsacabra ja era habitat per grups humans. Les evidències més antigues les proporcionen diversos jaciments de caçadors recol·lectors del Paleolític, tots ells de la Vall de Sau com són els abrics de Roc del Migdia, El Castell o el Cingle Vermell. Més endavant, amb l'aparició dels primers agricultors i ramaders neolítics, també coneixem indrets on s'han conservat les restes arqueològiques tant a l'aire lliure com en coves i abrics, com per exemple la Cova de les Pixarelles (també conegudes com de Balà) o Can Feló de Tavertet.

És en aquest moment de la Prehistòria en el què trobem les primeres proves de la presència humana a l'Esquirol, es tracte del megàlit de Puig Sespedres.

El món dels megàlits

Situem-nos...fa més de sis mil anys les comunitats humanes de Catalunya ja coneixien l'agricultura i la ramaderia i havien deixat de dependre exclusivament de la caça i recol·lecció per alimentar-se. Aquesta gent vivia en cabanes de fang i palla o en coves, coneixien la ceràmica, sabien teixir i havien après a polir la pedra per fer destrals.

En aquest extens període, conegut amb el nom de Neolític, s'inicia una peculiar manera de tractar els difunts: la construcció de grans tombes de pedra, que reben el nom de sepulcres megalítics – en grec *mega* vol dir gran i *lithos* pedra -. Aquestes construccions eren fetes de grans lloses de pedra i cobertes per un túmul (muntanyeta feta amb terra i pedres); el seu aspecte primitiu era força diferent de com se'ns presenten a l'actualitat. Arreu d'Europa hi ha molt tipus diferents de megàlits, que van des dels que tenen un corredor fet de lloses de pedra i una cambra sepulcral (on es dipositava el difunt), fins a construccions molt més petites que només tenen la cambra sepulcral, conegudes amb el nom de dolmens.

Gràcies a les excavacions arqueològiques, s'han descobert dins d'aquestes tombes nombrosos esquelets, que fan pensar que estaven destinades a donar sepultura a varies persones. Sovint, els difunts apareixen acompanyats d'ofrenes funeràries: bols ceràmics que originàriament estaven plens de begudes i aliments, collarets i braçalets, eines i armes de pedra o d'ós, etc. La troballa d'aquestes ofrenes, demostra que les comunitats que van construir aquests monuments creien en la vida després de la mort i que, segurament, aquests enterraments anirien associats a certs rituals.

El megàlit de Puig Sespedres

Havent conegut l'època i els protagonistes dels constructors dels megàlits, és hora de conèixer com és el megàlit que més a prop tenim de casa nostra: Puig Sespedres. Aquest monument prehistòric és conegut per la gent del poble des de temps immemorials, i d'aquí bé el nom: el puig de les pedres. De fet no és l'únic d'aquestes contrades sinó que se'n coneixen bastants dispersos pels altiplans del Collsacabra, alguns desapareguts i fets malbé i d'altres que encara es conserven parcialment.

A principis de segle XX, va ser excavat fet que va permetre recuperar algunes restes humanes prehistòriques de la gent que va ser-hi enterrada, així com part dels aixovars funeraris que els acompanyaven, com per exemple dos grans ganivets de pedra (sílex), una punta de fletxa de pedra, alguns penjolls fets amb ós i petxina i algunes restes de ceràmiques.

Els treballs arqueològics s'han reprès, i l'any 2011 s'ha realitzat una nova intervenció que ha permès recuperar mes restes humanes i nous objectes arqueològics. També s'ha pogut delimitar millor la forma i les dimensions del monument, essent molt més gran del que inicialment es pensava.

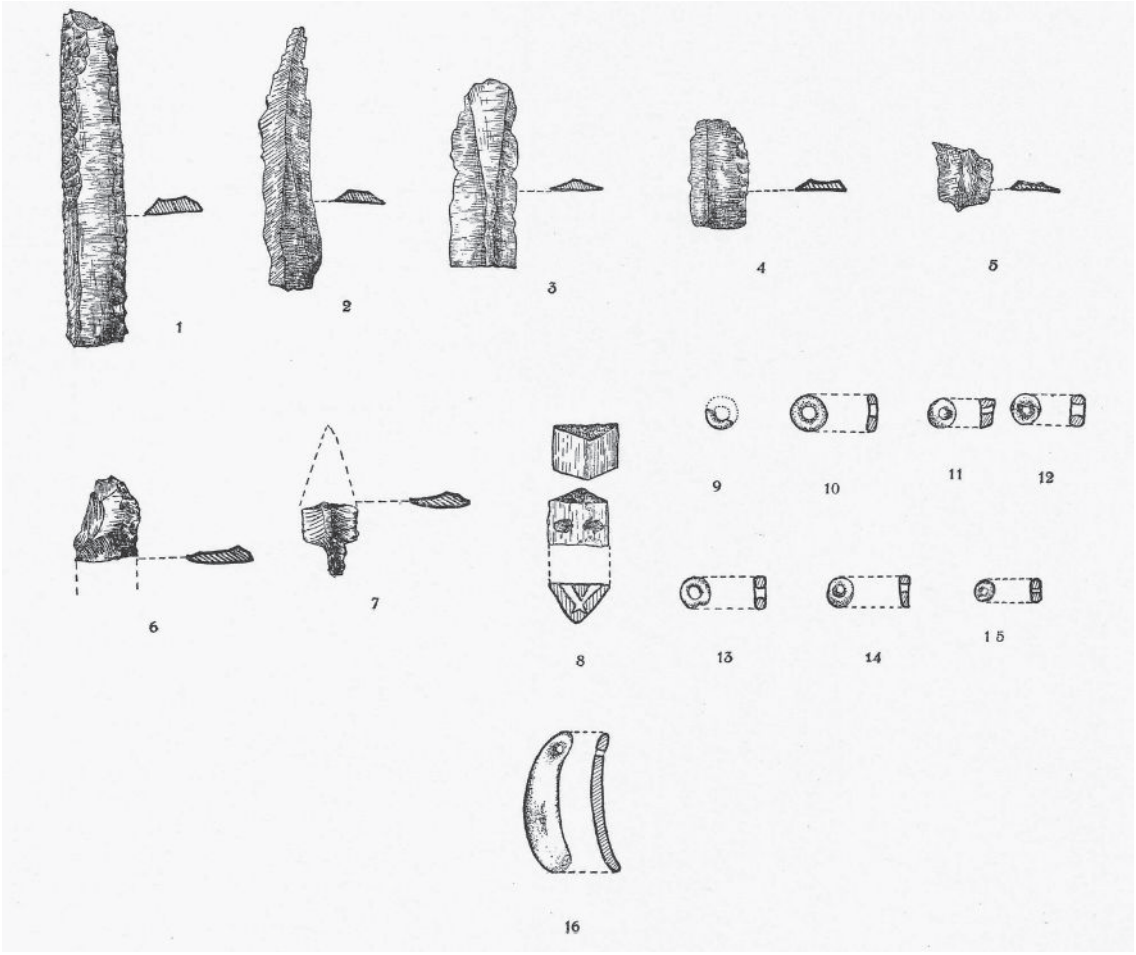

Vista des d'alçada del Megàlit de Puig Sespedres. S'observen les lloses laterals encara dretes que formaven part de la cambra funerària.

Vista frontal del megàlit de Puig Sespedres. A la part dreta es veuen les llosses dretes de del lateral de la cambra i, a l'esquerra, part de les pedres que formaven el túmul que tapava el megàlit.

L'aspecte que té avui en dia Puig Sespedres poc té a veure en com era quan va ser construït. Podem dir, sense por, que només queden quatre pedres, però si ens hi fixem bé, podrem intuir que aquest formaven part d'una estructura que un cop coberta de terra, tindria l'aspecte d'una gran cova artificial.

Dibuixos d'alguns dels objectes arqueològics recuperats en el megàlit: eines de sílex, denes de collaret i petxina perforada.

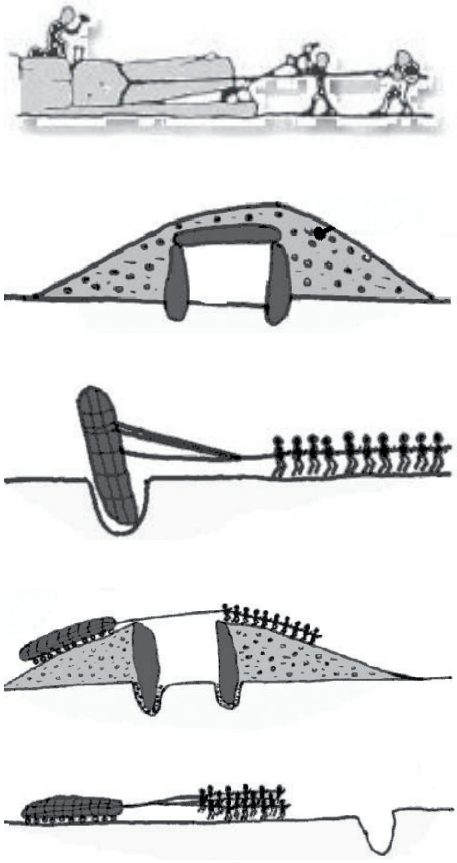
Alguns dels objectes arqueològics recuperats en el megàlit. Fragment d'una làmina de sílex, petxina perforada i dena de esteatita perforada que servien d'ornament.

Activitats

La construcció dels megàlits

Fa molts anys, la construcció dels megàlits es considerava obra de gegants o d'éssers mitològics... la grandiositat de les pedres amb les que es construïen aquests enormes monuments va fer pensar que era impossible que els humans prehistòrics haguessin pogut aixecar-les. No obstant, els arqueòlegs han pogut esbrinar que per la construcció d'aquest grans monuments no calien ni gegants ni grues ni excavadores, només l'enginy, la cooperació i l'experiència...

Relaciona amb línies les següents imatges amb els textos, i explica, amb les teves paraules, els passos necessaris per a la construcció d'un megàlit seguint l'ordre correcte:

Preparar el forat on anirà clavades les pedres i col·locació.

Preparació del túmul que permetrà pujar la llosa que farà de coberta del megàlit.

Transport de les pedres amb cordes de fibres vegetals, i troncs que fan de rodes.

Es cobreix tota l'estructura de pedres amb terra formant el que s'anomena el túmul. D'aquesta manera només quedarà visible l'entrada al megàlit, com si fos una cova artificial.

Extracció de les matèries primeres, utilitzant estaques de fusta i piquetes de pedra polida i fent palanca.

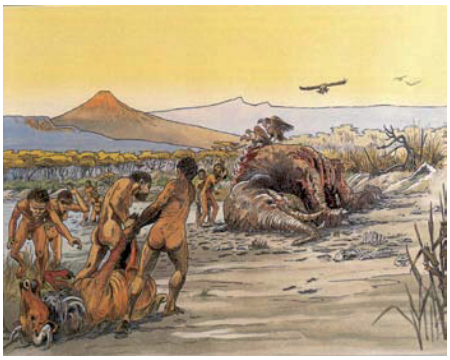
1er pas	
2on pas	
3er pas	
4rt pas	
5è pas	

Treballa amb imatges: la vida a l'època dels megàlits

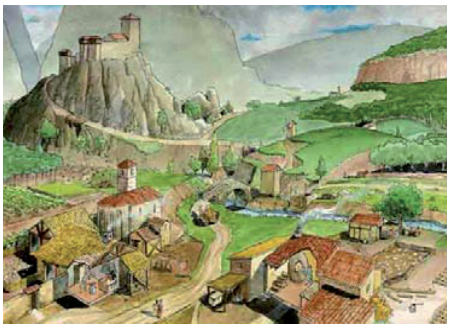
Com has pogut llegir, els constructors de megàlits varen viure entre el Neolític i el Calcolític, és a dir, van ser els primers agricultors i ramaders de la prehistòria.

A partir de les següents imatges, selecciona quines creus que descriuen correctament l'època dels megàlits. Tria'n una de l'època dels megàlits i fes-ne una descripció intentant explicar tot el qui hi observes.

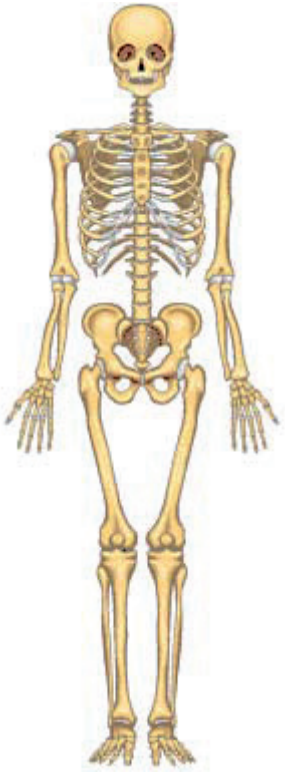
Descripció:

Els rituals relacionats amb la mort a la prehistòria i avui

Al megàlit de Puig Sespedres s'han trobat restes humanes que pertanyen als individus que van enterrar els grups del Neolític final que varen viure en aquestes contrades. Els paleoantropòlegs – especialistes en l'estudi dels ossos humans – treballen sovint amb arqueòlegs estudiant els ossos humans dels jaciments amb l'objeciu de conèixer millor diferents aspectes de la vida dels nostres avantpassats. L'edat, el sexe, malalties, costums, alimentació són elements que estudiant els ossos humans es poden arribar a conèixer.

A partir del informe que ha fet el paleoantropòleg que ha estudiat les restes humanes de Puigsespedres, situa en l'esquelet de la figura cada un dels ossos humans que s'han trobat en el jaciment i completa la taula del costat (utilitza un atles d'anatomia humana si ho creus necessari).

Nº de restes	Nom	Part del cos on es troba*
28	Crani	
4	Falanges	
1	Escafoide	
1	Radi	
1	Ròtula	
1	Molar	
13	Costella	
1	Húmer	
1	Tíbia	
1	Omòplat	
1	Sacre	
1		

*braços, mans, pit, cames, cap, esquena, cul, peus

Els costums funeraris en el món i en la història

Al llarg de la història les diferents societats humanes han tingut diverses maneres de tractar els difunts. Els arqueòlegs poden identificar en els jaciments arqueològics molts tipus de rituals funeraris, és a dir, diferents maneres d'expressar uns sentiments vers les persones que moren.

A continuació tens una sèrie de textos que descriuen alguns d'aquests rituals, cal però que els acabis d'omplir amb les paraules següents: ***mongols, egipcis, Índia, dolmens, megàlits, esquimals, paleolític, cristians, urnes funeràries, piràmides***

Al.....els humans comencen a mostrar una preocupació vers la mort i es documenten els primers enterraments deliberats. Els..... abandonaven als vells entre els gels malgrat que encara no haguessin mort. Els hi deixaven algun aliment i esperaven que l'os polar vingués i els devorés. Llavors ells es menjaven l'os i així creien que l'esperit del mort tornava a la llar. A l'.....la cremació (incineració) és una pràctica generalitzada. Allà, però, no es guarden les cendres del difunt sinó que es llencen al riu sagrat més proper que les arrastra i fa desaparèixer. Els.....construirien grans.....on en el seu interior hi havia una cambra que contenia el sarcòfag on s'hi dipositava el faraó momificat. Els.....per exemple, deixaven els cadàvers, especialment dels nens, embolicats en sacs de cuir, a la vora del camí, en la creença que el seu esperit o ombra es reencarnaria en el si de les dones que passessin per allà més tard. Els....., després d'una missa, col·loquen el difunt en un taüt i l'enterren. Durant l'Edat del Bronze, a Europa central, les societats incineraven els seus morts i els col·locaven a l'interior d'....., les quals enterraven en cementiris que es coneixen amb el nom de Camps d'Urnes.

Al neolític i al Calcolític o Edat del Coure, a Catalunya, els morts s'enterraven dins de grans construccions fetes de pedra que es coneixen amb el nom de..... o .....

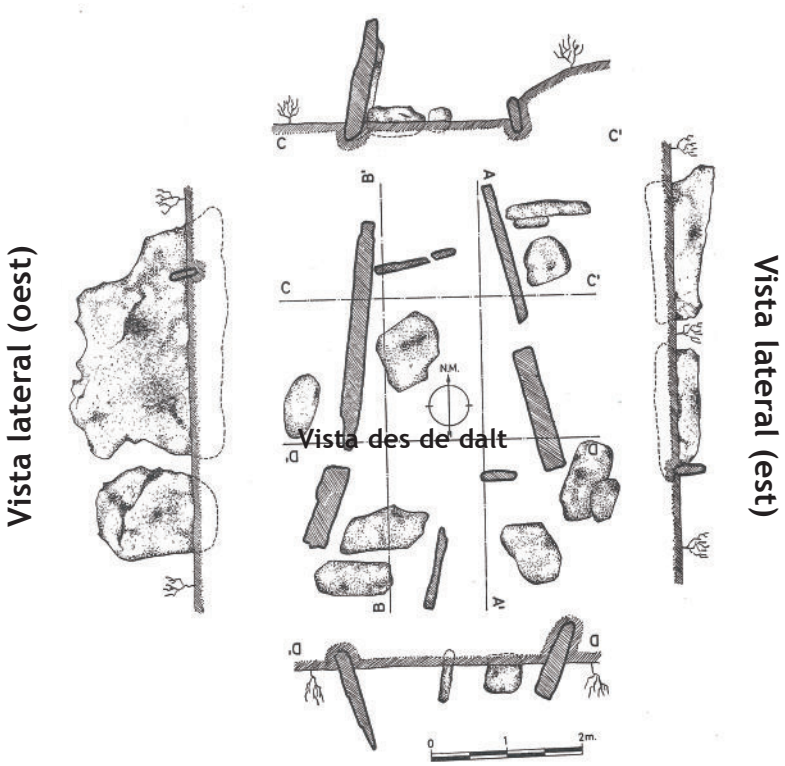
Com has pogut veure, totes les societats humanes fan algun tipus de ritual relacionat amb la mort d'un ésser estimat. Podem dir que és una actitud universal i que ens diferencia de la resta dels animals. Per què creus que és tan important aquest comportament vers la mort? Raona la teva resposta.

Reconstruïm Puig Sespedres

En aquestes imatges tens una representació en planta (vist des de dalt) i dels laterals (nord, sud, est i oest) que va fer l'arqueòleg Ricard Batista l'any 1963, de les pedres que s'han conservat del megàlit de Puig Sespedres.

A partir d'aquesta imatge i dels coneixements que ha après intenta fer un dibuix del megàlit de Puig Sespedres ambientat en l'època en la qual va ser construït i utilitzat.

Vista frontal (nord)

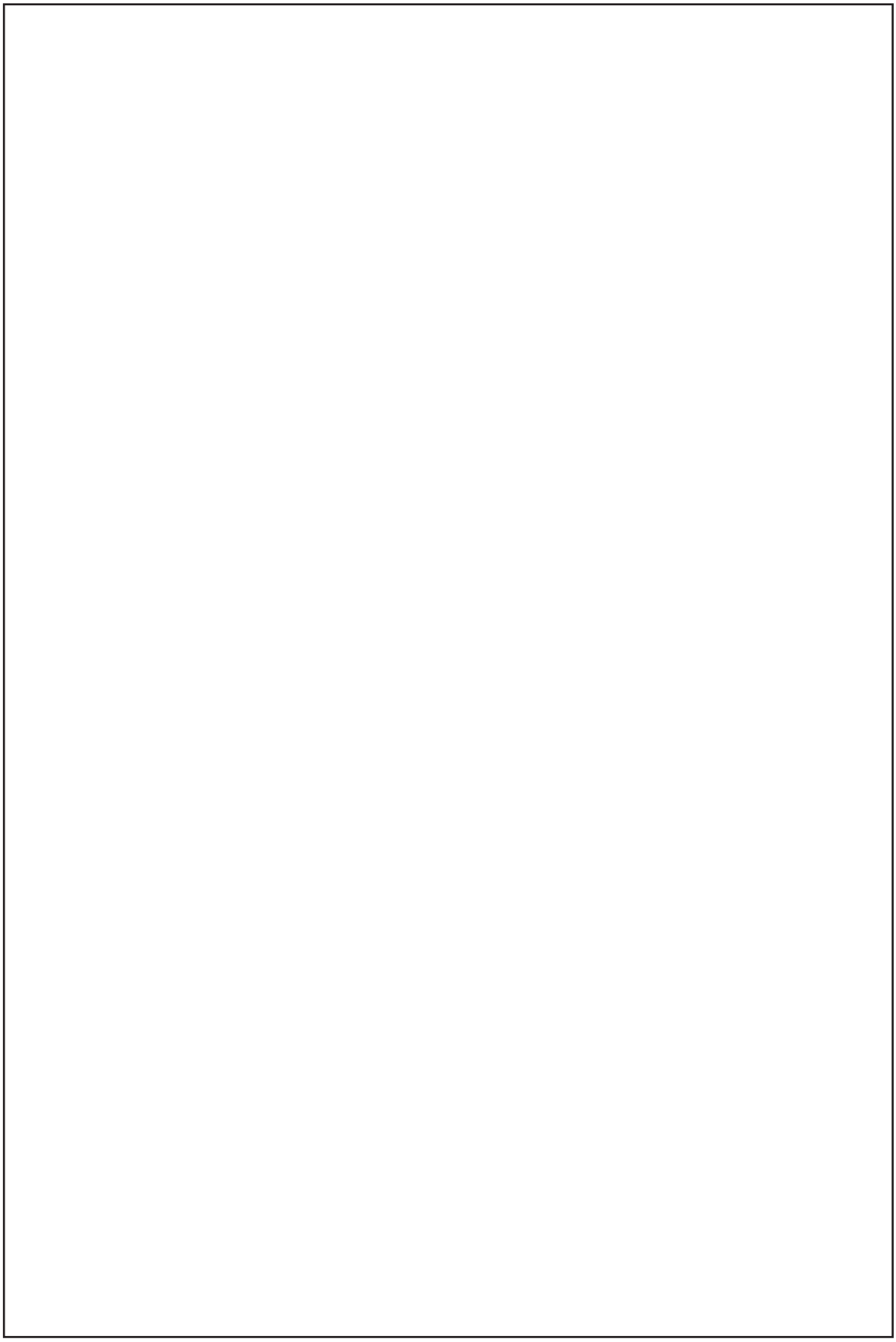

Vista de darrera (sud)

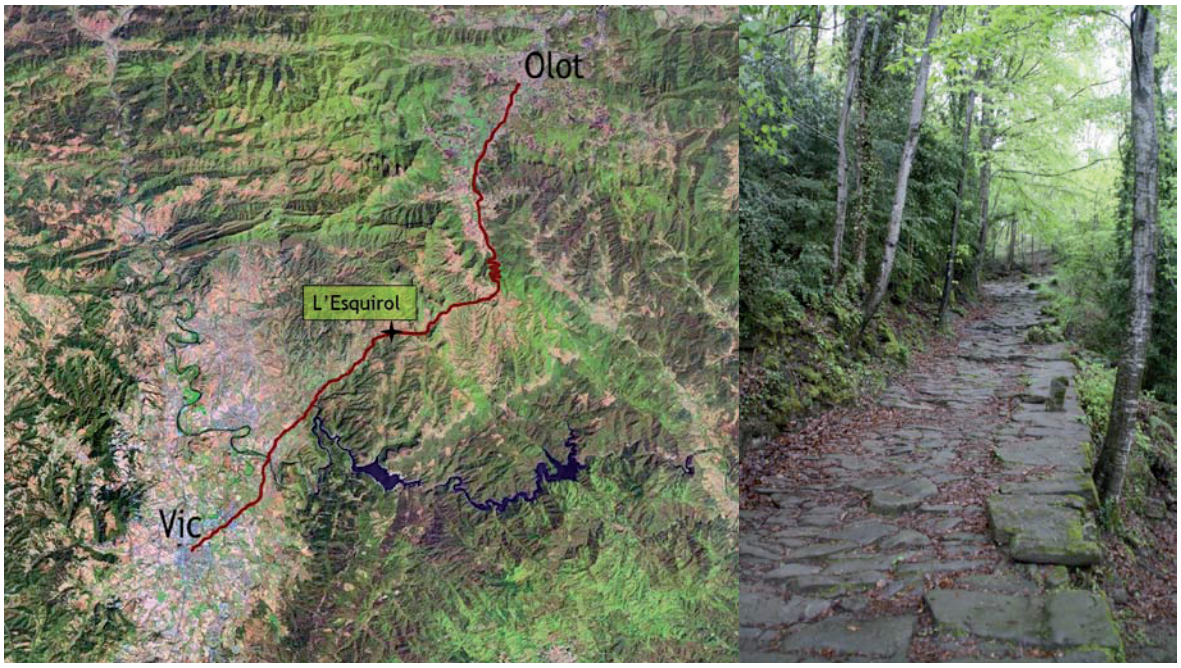
Fes el teu dibuix:

LA SEGONA HISTÒRIA: EL CAMÍ RAL EN ÈPOCA MEDIEVAL

El camí ral de Vic a Olot és un clar exemple de la riquesa històrica que amaguen els camins. Des de temps molt remots, el Collsacabra era un paisatge que deuria comptar amb molts camins i corriols que comunicaven els humans que hi vivien amb d'altres contrades. De fet, i com hem vist, diversos testimonis d'època prehistòrica com són els dolmens, tots ells ubicats en punts estratègics del paisatge, assenyalen possibles vies de pas d'aquestes contrades per on freqüentaven els primers pagesos del Neolític i de l'Edat dels metalls.

Els historiadors i arqueòlegs han intentat resseguir la història d'aquest camí a través de les fonts escrites, il·lustracions i de les seves restes arqueològiques. Les referències documentals més llunyanes en el temps indiquen un possible origen romà d'una part del camí ral. Es coneix que en època romana existia un camí conegut com la *strata franciscana* o camí de França, que comunicava *Ausa* (el nom de la Vic romana) amb les valls d'Olot. Possiblement una part d'aquesta via romana es transformaria en època medieval en el camí ral que unia els pobles de Vic i Olot; és a dir el que avui coneixem com l'antic camí ral.

Traçat del camí ral en un mapa a escala 1:50.000

De totes maneres, el camí ral es constitueix com a tal al llarg al llarg de l'Edat mitjana (segles XI-XIV), tot i que el nom de camí ral – que vol dir camí del real o del rei – no apareix en documents fins els segles XVI. Els motors inicials del camí varen ser el comerç, els mercats i les fires de Vic i Olot, que generaven un important tràfec de persones i queviures.

Posteriorment, en època moderna (segles XVI-XVIII), el camí ral s'ampliarà i arreglarà en diferents punts. Sobre tot en aquests segles, a part de la seva importància relacionada amb el comerç, també va ser escenari d'enfrontaments bèl·lics relacionats amb guerres com la dels Segadors (1653-54) o la guerra de la Successió (1701-1713).

Tota aquesta activitat humana ha deixat diversos testimonis materials, uns relacionats directament amb la construcció i manteniment del camí: ponts de pedra, restes d'empedrats, fites de pedra, guardarodes, pilones, trencaigües, talussos, cunetes i marrades; i d'altres amb l'hostalatge dels viatgers i comerciants: fondes i hostals d'acolliment. D'entre aquests

destaquen l'Hostal el Perai (1457), just al costat del pont de la Gorga de l'Esquirol, o l'Hostal de la Rotllada a la vall d'Aiats.

Tram del camí ral empedrat ubicat al nord de l'Esquirol.

Des d'aleshores i fins la generalització de l'ús del cotxe i les motocicletes, junt amb la construcció de l'actual carretera que comunica Vic amb Olot, el camí ral ha estat la principal via de comunicació entre aquestes dues poblacions.

Activitats

El recorregut del camí ral

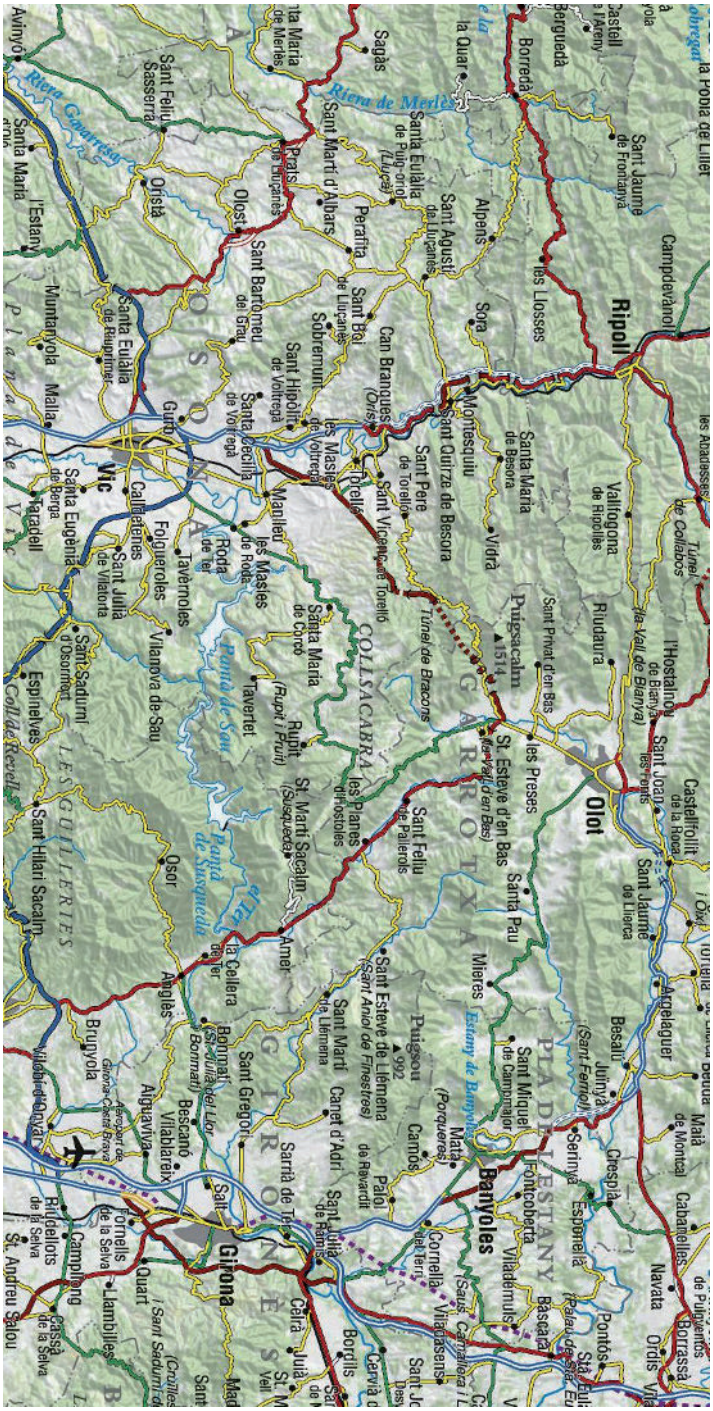
Sens dubte la millor manera de visualitzar el recorregut d'un camí és a través d'un mapa. El mapa més antic que es coneix del camí ral el va localitzar el historiador Jaume Crosas al Museu de l'Exèrcit Francès a Vincennes (París, França).

A partir d'aquest mapa antic i amb l'ajut del mapa actual de la pàgina següent:

– marca el traçat del camí ral (utilitza un llapis per si t'equivoques);

– localitza les següents poblacions per les quals passava el camí ral: Vic, Roda de Ter, Santa Maria de Corcó, Cantonigros, l'Hostalot, Sant Esteve d'en Bas, Les Preses o Olot

Ripoll
Olot
Vic
Girona
Banyoles
Sant Hilari Sacalm
Sant Feliu Sasserra
Sagàs
Sant Martí d'Albars
Perafita
Olost
Sant Bartomeu del Grau
Santa Eulàlia de Ronçana
Muntanyola
Malla
Tagamanent
Santa Eugènia de Berga
Gurb
Santa Cecília de Voltregà
Sant Hipòlit de Voltregà
Les Masies de Voltregà
Manlleu
Les Masies de Roda
Roda de Ter
Tavèrnoles
Folgueroles
Sant Julià de Vilatorta
Sant Sadurní d'Osormort
Espinelves
Vilanova de Sau
Tavertet
Santa Maria de Corcó
Rupit
St. Martí Sacalm (Sant Martí Sacalm)
Osor
Amer
la Cellera de Ter
Anglès
Bruguera
Aiguaviva
Besalú
Vilablareix
Bonmatí (Sant Julià del Llor i Bonmatí)
Sant Gregori
Salt
Fornells de la Selva
Quart
Campllong
Bescanó
Riudellots de la Selva
St. Andreu Salou
Cassà de la Selva
Llambilles
Sarrià de Ter
Celra
Juià
Borgonyà
Sant Julià de Ramis
Sant Esteve de Llémena (Sant Andreu de Fineses)
Sant Martí de Llémena
Canet d'Adri
Palol de Revardit
Puigsout
Camós
Cornellà del Terri
Vilademuls
Fontcoberta
Sant Miquel de Campmajor
Mieres (Estany de Banyoles)
Matà (Porqueres)
Serinyà
Esponellà
Crespià
Pontós
Navata
Cabanelles
Maià de Montcal
Argelaguer
Juanyà
Castellfollit de la Roca
Sant Joan les Fonts
Sant Jaume de Llierca
Les Preses
Sant Esteve d'en Bas
Santa Pau
Sant Feliu de Pallerols
Sant Privat d'en Bas
Puigsacalm
1514
Riudaura
Vallfogona de Ripollès
Santa Maria de Besora
Vidrà
Sant Quirze de Besora
Sant Pere de Torelló
Sant Vicenç de Torelló
Torelló
Can Branques (Orís)
Montesquiu
Sora
Les Llosses
Alpens
Sant Agustí de Lluçanès
Santa Eulàlia de Puig-oriol (Lluçà)
Prats de Lluçanès
Sant Boi de Lluçanès
Sobremunt
Borredà
Campdevànol
Sant Jaume de Frontanyà
Castell d'Aro
Avinyó
Santa Maria de Merlès
Riera de Merlès
Riera Gavarresa
Riera de Sau
Pantà de Sau
Pantà de Susqueda
Coll de Revelles
Les Guilleries
Collsacabra
Plana de Vic
Pla de l'Estany
Gironès
Garrotxa

El recorregut del camí ral en el tram de l'Esquirol: memòria històrica

Per sort, avui en dia encara es conserven algunes fotografies de l'Esquirol fetes a principis del segle XX.

A continuació en tens algunes; observa-les i descriu el que hi veus. Ajuda't dels quadres per organitzar la informació.

D'on són?
De quina època creus que són?
Pots identificar en concret el què hi surt?
Quins elements perviuen avui en dia?
Quins elements ja no són habituals?

Els elements que formen del camí ral

La funció del camí ral era facilitar una ruta d'unió entre Vic i Olot. El transport de mercaderies i matèries primeres havia de ser ràpid i fàcil, per això calien una sèrie d'elements arquitectònics per fer efectiva la funcionalitat i seguretat del camí. A continuació tens una sèrie d'imatges en les que s'observen diferents elements arquitectònics que formen part del camí i que en el seu moment van ser essencials.

Relaciona les imatges (números) amb els seus noms tècnics que tens a sota i busca les definicions de cada un d'aquest elements:

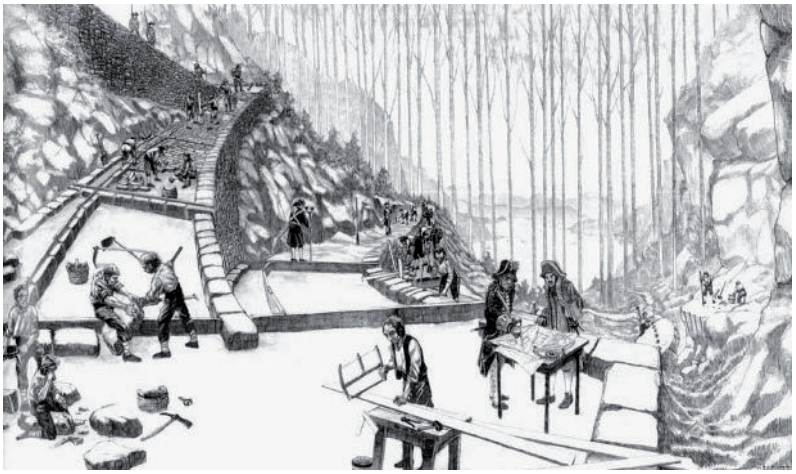

	Calçada:
	Fites:
	Guarda-rodes:
	Talussos:
	Trencaaigües:
	Empedrat ciclopi:
	Talussos-murs-contraforts:

2.4. La construcció del camí

Un dels trams més ben conservats del camí ral són les Marrades del Grau. Es tracta del sector del camí que comunica l'altiplà del Collsacabra amb la plana d'Olot. Aquesta tram del camí supera un desnivell de més de 300 metres que va implicar una autèntica obra d'enginyeria. Aquest obra en concret es va iniciar cap a l'any 1729 i s'acabà l'estiu del 1731 i fou impulsada pel capità general de Catalunya – el marqués de Risburg – i pel corregidor de Vic – José de Avilés -. Els motius d'aquesta obra de rehabilitació del camí ral estaven molt relacionats amb la importància que tenia aquest camí com a eix comunicador entre dos importants pobles i regions de Catalunya, com eren Vic i Olot. Van ser necessaris molts treballadors i es convocaren mestres de cases, fusters i manobres.

A continuació tens una il·lustració del que seria una dia d'obres a les Marrades del Grau. Fes uns descripció detallada de la imatge intentant parlar de: matèries primeres necessàries, eines, oficis i treballadors implicats i característiques de l'obra.

***Descripció*:**

Les fonts històriques que parlen sobre el camí ral

Les fonts històriques són elements del passat que han arribat fins el present i què ens donen informació sobre aquest passat. Dit amb altres paraules, són testimonis que han deixat persones que van viure en un altre moment històric al nostre i que permeten als historiadors reconstruir les formes de vida d'aquelles societats. Sobre el camí ral han arribat fonts materials (restes de la seva construcció), iconogràfiques (mapes i gravats) i escrites (documents de tota mena que parlen directament o indirectament de diferents aspectes de la seva construcció, manteniment o la seva presència i importància). A continuació hem recopilat alguns d'aquests documents històrics que fan referència d'una o altre manera al camí ral.

Digmenge a XXIIIII de agost Any MCCCCXXVIII

(...) Attanents los dits honorables Consell e XIII persones segons a lur noticia novellament es pervengut que lo senior rey ha fort gran cor e voler que de la ciutat de Barchinona fins los boschs del bescomtat de Bas puguen anar carros per portar fusta dels dits boschs la qual es molt bona per a rrems e en altres coses per fusta de mar en la ciutat de Barchinona...(...) aconcordar determinar declarar e finar ja quina subvencio o ajuda sera possibla a la dita ciutat de fer e socorrer a les dites obres de carros (...)

Font: AMV, Fons Històric, Llibre d'acords, 1424-1451, fol. 64V.

Dia X maii MDCCXXXI oloti

Primo per quant no se podia passar per lo camí real qui va de la resent vila en la ciutat de Barcelona ques es al cap del pont de Sant Roch ser me de la present vila nio per dit pont per haverse demorat ab los ayguats una paret que era immediata a dit pontn (...) per so se ha resolt que se torne y construesca de nou dita paret y que se pague son import de gastos (...)

Font: ACGAX, Fons Municipal, Ajuntament d'Olot, Manual d'acords 1730-32 (reg. 0030v), s/f.

Llegeix atentament els documents i respon a les següents qüestions:

- A quina època històrica pertanyen?
- Quina informació de cada un dels textos es pot relacionar amb el camí ral?
- Quines poblacions se citen en els documents?
- Creus que les fonts escrites són importants pels historiadors? Raona la teva resposta.

Traginers, els protagonistes del camí ral

Abans de la invenció i generalització dels mitjans de transport actuals (cotxe, motos, camions, avions, etc.) el transport de les mercaderies entre pobles i ciutats era una tasca que feien els traginers. Aquests eren persones que usant bèsties de càrrega com el cavall, el ruc, la mula o el bou, feien possible l`intercanvi de mercaderies. De fet, en el camí ral que unia Vic amb Olot, els traginers eren els viatgers que més l'utilitzaven. L'Esquirol, en ser un poble nascut en relació al camí ral, des de sempre hi ha hagut molta tradició vinculada als traginers.

Traginers en el carrer del Pont de l'Esquirol.

A la pàgina següent, pots llegir una entrevista entrevista a Eudald Fontdevilla de l'Esquirol, publicada al diari *El 9nou*.

FERRAN GRÈBOL

Eudald Fontdevila amb una imatge antiga del carrer Major de l'Esquirol, per on discorre el camí

"He fet el camí tota la vida"

Eudald Fontdevila, de l'Esquirol, ha treballat 40 anys a bosc i se'l coneix de memòria

L'Esquirol

A.D.

Fill del Muné, una casa de pagès de Sant Bartomeu Sesgorgues, Eudald Fontdevila, de 78 anys, és una de les persones que millor coneix el camí ral de Vic a Olot. "L'he fet tota la vida", explica. De fet, la vinculació de la seva família amb aquest camí ve de lluny: "El meu avi, Miquel Castey, que era de les Preses, a finals del segle XIX ja feia la recaderia d'Olot a Vic amb matxos d'abast". I ell, de ben jove, també va començar a seguir el camí. Amb 11 anys, se'n va anar de mosso a Serrabou, a Tavèrnoles, "i duia les eugues a menar

El seu avi ja feia la recaderia de Vic a Olot a finals del segle XIX

a Vic per un tram d'aquest camí ral".

Profund coneixedor del Collsacabra, Fontdevila va començar a treballar al bosc. "Durant quaranta anys vaig dedicar-me al sector forestal; tenim bestiar d'arrossegar i passàvem per aquests camins", explica Fontdevila, ara jubilat. Fa uns anys, ell va ser una de les primeres veus a reivindicar que es recuperés. I ara veu amb satisfacció que s'hagi posat fil a l'agulla. "Els pagesos van plegant; el que pot posa turisme rural i aquests camins han de ser oberts", subratlla. Tot i això, creu que "s'ha d'obrir en condicions i hi ha d'haver ajudes de l'Administració pública; demano el camí ral, però, alhora, defenso els pagesos".
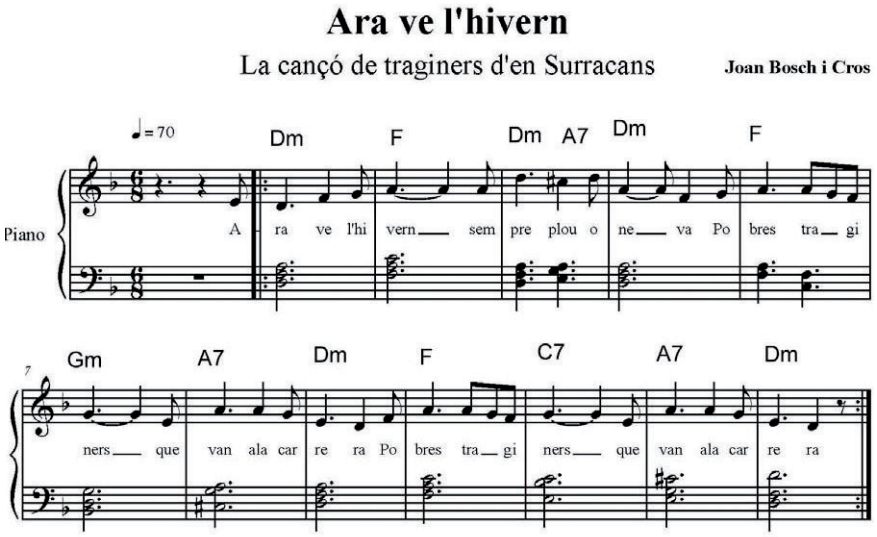
Contesta les següents preguntes:

Quin era l'ofici de l'avi de Eudald Fontdevila? Descriu la seva feina amb detall.

Creus que avui en dia hi ha traginers? En el segle XXI qui fa la feina dels traginers?

Compara l'ofici del traginer amb els qui avui en dia es dediquen al mateix. Anomena trets positius i negatius.

D'entre les moltes cançons de tradició oral que coneixem a Catalunya, conegudes com cançons tradicionals, n'hi ha algunes que parlen dels traginers. Concretament són dues cançons localitzades a l'Alta Garrotxa i que les han interpretat dos cantadors de Beget, en Pere Sala i Soler (Peret Blanc) i en Joan Bosch i Cros (en Surracans). Aquestes cançons varen acompanyar a molts traginers en els seus llargs viatges...varen ser cançons per anar fent via! A continuació n'hem transcrit una d'elles:

Ara ve l'hivern, sempre plou o neva,
Pobres traginers que van a la carrera
Matxos que ells menen gasten gran fatxenda;
Porten davantal, manteta i coberta.
Si els han agafat i a la presó els menen.
Si s'han escapat per una finestra.
Que ningú no ho veu, sinó una donzella
Que prenia el sol al fondo d'una era.
Ella en fa un gros crit i a l'escarcallera:
-I els presos se'n van, ja passen la serra!
Moreu va davant, Jordi va darrera.
Moreu s'ha girat: - Jordi, no segueixes?
-No en puc caminar ni trepitjar terra,
I els peus m'hi fan mal d'arrossegar els ferros.
Grillons en els peus i a les mans cadenes.
Si pogués tornar i en aquelles terres.
Faria l'amor amb una donzella,
Que en prenia els sol al fondo de l'era.
N'ha fet un gran crit i a l'escarcallera:
-I els presos se'n van, ja passen la serra!

Quines paraules de la cançó estan relacionades amb el món dels traginers?

Quines paraules formen part d'un vocabulari que avui en dia poc es fa servir o fa referència a coses que no són pròpies del segle XXI?

T'animes a cantar-la...et sentiràs un traginer!

ELEMENTS PATRIMONIALS DEL CAMÍ RAL EN EL TRAM DE L'ESQUIROL

Es diu i amb molta raó, que els ponts no són més que "terra sobre l'aigua", però tampoc ningú dubte que al llarg de la història han estat construccions bàsiques en el desenvolupament de les cultures. En època romana, s'establiran els principis tècnics i constructius per a la construcció dels ponts i que en part es mantindran amb lleugeres modificacions en èpoques posteriors com l'Edat mitja.

Tres eren els criteris exigits en la construcció de ponts que va proposar l'enginyer romà Viturbi: *Firmitas* - que vol dir ferms – *utilitas* -que vol dir útils - i *venustas* – que vol dir obres d'art. I realment és cert: els pont d'època romana i posteriorment el ponts medievals varen complir a la perfecció aquestes tres criteris. De fet, gràcies a la seva bellesa, fermesa i utilitat, molts s'han conservat fins els nostres dies.

Els ponts permeten passar per sobre d'accidents geogràfics que resulten fronteres físiques, s'han convertit en un element més del paisatge, ubicats allà on fan falta, de manera discreta, als nostres peus. En època medieval i moderna es van construir molts ponts de pedra que arquitectònicament es diuen ponts romànics i gòtics.

El pont de la Gorga de l'Esquirol, ubicat just costat de Can Perai, comunica l'Esquirol amb el carrer del Pont, travessant la riera de la Gorga, és un dels més ben conservats del camí ral. Se sap gràcies a un document que es construeix cap a l'any 1352 i segurament estaria relacionat amb millorar la comunicació d'aquest camí. Es tracta d'un pont medieval construït a partir de dos arcs desiguals.

És del tipus d'esquena d'ase, ja que el traçat del pont no es recte sinó que gira una mica al cantó de ponent. Es conserven diversos elements arquitectònics típics dels ponts d'època medieval com són el tallamar, les dovelles, els dos arcs de mig punt adovellats, els forats on hi anaven les fustes del cindri o la calçada empedrada.

Extret de: http://www.324.cat/elmeu324/foto/171816/Nevada-2010-a-LEsquirol -Autor: josepmesquita

Activitats

La construcció de ponts medievals

A les nostres terres, els pont més antics dels quals es té constància són els que varen construir els romans al llarg dels segles (II a.C. – V d.C.). Posteriorment, ja en època medieval (ss.X-XIV), es varen construir nou ponts de pedra relacionats amb les activitats comercials i per facilitar la comunicació de pobles i persones. Aquests ponts medievals es coneixen amb el nom de ponts romànics i gòtics. Sovint són difícils de distingir dels ponts d'època romana, ja que les tècniques i materials constructius van ser molt similars.

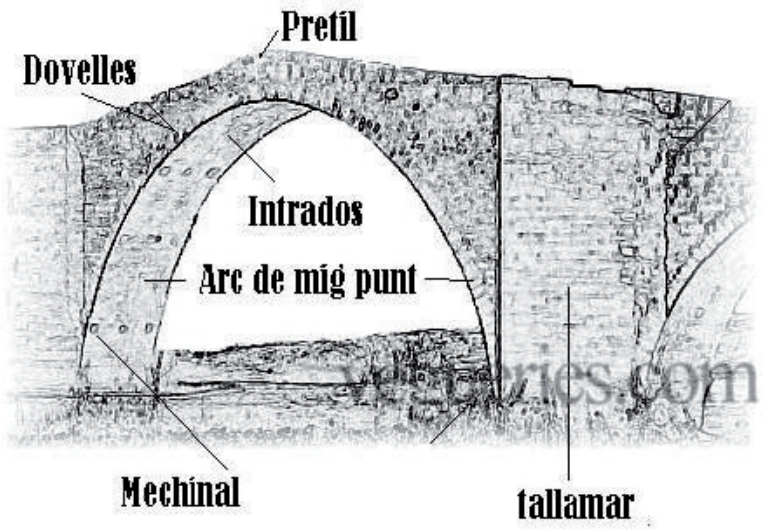
A continuació estan descrits els diferents passos que se seguien en la construcció d'un pont medieval. Intenta ordenar-los numerant-los de l'1 al 8:

	Construcció del cindri* de fusta.
	Desviar el riu per poder treballar les bases del pont que es fonamenten dins del llit del riu.
	Construcció de les baranes protectores d'amplades adequades al trànsit i de calçades empedrades amb pendents suaus per poder traspassar-los amb carros pesants.
	Retirar el cindri* de fusta i comprovar que el pont resistia sol.
	Localitzar canteres per a l'extracció de pedres i boscos per a l'extracció de fustes.
	Localitzar un punt on el riu sigui més estret, i a poder ser prop d'un turó des del qual poder defensar-lo en cas d'atacs enemics.
	Construcció de l'estructura del pont amb la tècnica de pedra seca, és a dir, sense utilitza argamassa / ciments.
	Preparar els camins i els accessos per on fer arribar les pedres, les fustes del cindri*, les cordes i els animals de càrrega que fessin moure aquells elements que els enginys de l'home encara no podien desplaçar.

*Cindri: estructura de fusta prèvia a la construcció del pont amb la forma dels arcs del pont i que servia per suportar el pes de les pedres abans no s'acabés de construir el pont i aquest quedés ben assentat i fos ben segur.

El pont romànic de la Gorga

Amb l'ajuda del dibuix on s'indiquen les diferents parts arquitectòniques d'un pont medieval i del vocabulari de la pàgina següent, localitza sobre la fotografia del pont de la Gorga de l'Esquirol les diferents parts que s'han conservat i relaciona-les amb la seva funció.

Figures d'animals:

Vocabulari: l'arquitectura dels ponts

Tallamar: espollo del pont sortint que serveix per trencar la corrent de l'agua i protegir els pilars.

Pretil: mur del pont.

Mechinal: forats que servien per col·locar les bigues que formaven part dels andamis de fusta (cindri) construïts per la fabricació de les voltes del pont.

Intradós: part interior de l'arc del pont.

Dovelles: peça trapezoïdal feta servir en la construcció d'arcs i voltes que, al ser més estreta d'un costat que de l'altre, fa funció de cunya i distribueix les forces dels murs que hi ha a sobre dels arcs.

Arc de mig punt: o arc rodó és el que dibuixa mitja circumferència amb un únic centre. La seva projecció lineal a l'espai genera la volta de canó. És l'arc més utilitzat en l'Arquitectura romana i l'art romànic.

Arc rebaixat o adovellat: la seva forma és aixafada, bé per no ser un semicercle, bé per tenir el centre geomètric a sota de la línia d'impostes. Habitualment es distingeixen aquests dos tipus, encara que es poden agrupar al mateix apartat, ja que els dos apareixen al final del gòtic i el principi del Renaixement.

Per saber-ne més

R. Batista 1963. Los sepulcros megalíticos de la comarca de Vic. Barcelona: Diputación de Barcelona.

F. Busquets, M.A Fumanal, J. Colomer i J. Gutiérrez 2010. Travessant el Collsacabra : el camí ral de Vic a Olot i les Marrades del Grau : història, arqueologia, patrimoni. Olot : Ajuntament d'Olot.

J. Croses 2009. Mapa del camí ral de Vic a Olot. Revista Els Cingles núm. 63, pp.18-19

NOTES